ಪಂಪ ಪೂರ್ವ ಯುಗದ ರಾಜಾಶ್ರಯದ ಸಾಹಿತ್ಯ

—ಮೃತ್ಯುಂಜಯ ರುಮಾಲೆ

ಪಂಚ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಮಿಳಿನ ನಂತರದ ಸ್ಥಾನ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ. ಸುದೀರ್ಘವೂ ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತವೂ ಆದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಬೆಳೆದದ್ದು ಈ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ವಾಗಿದೆ. "ಸಾಹಿತ್ಯವು ನೂತನ ಯುಗವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸು ವಂತೆ ಸಮಕಾಲೀನ ಯುಗದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೂ ಒಳಗಾಗು ತ್ತದೆ. ಅದು ಯುಗಜನ್ಯ, ಯುಗ ಜನಕ ಎರಡೂ ಹೌದು. Literature creates the age; Literature is the creature of the age. ಎಂಬಿ ವೆರಡೂ ಋತುವಾಕ್ಯಗಳು."[1] ಕನ್ನಡ ಇಂದಿನ ಭಾರತದ ಹಲವಾರು ಭಾಷೆಗಳಂತೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಜನ್ಯಭಾಷೆ. ದೇವ ಭಾಷೆಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾರತದ ತುಂಬೆಲ್ಲಾ ಓಡಾ ಡುತ್ತಾ ಅದೂ ನಾಡಿನ ಸತ್ವಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿತು. "ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ಸಿಧ್ಧಿಯೂ ಹೌದು, ಪ್ರತಿ ನಿಧಿಯೂ ಹೌದು. ವಿಶಿಷ್ಟಾರ್ಥ ಗಣಿಸಿದಾಗ ಅದು ಜನಜೀವನದ ಗತಿಬಿಂಬವೂ ಆಗಬಲ್ಲದು."[2] ಎಂಬ ಜಿ. ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪನವರ ಮಾತು ಸಮಯೋಚಿತ ವಾದುದು. ಸಾಹಿತ್ಯ ಒಂದು ನಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಕೇತ. ಆ ನಾಡಿನ ಮಹತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಒಂದು ಶ್ರೀಮಂತ ಮಾಧ್ಯಮ. ಜೀವನ-ಬದುಕು-ಸಮಾಜ-ನಾಡು-ಇವುಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಸ್ಫೂರ್ತಿಗಾಗಿ ಸಮಾಜದ ಹಲವು ಹತ್ತು ಮೂಲೆಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತದೆ. ಜತೆಗೆ ತನ್ನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಮಕಾಲೀನತೆ ಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾತಿನ ಹಿಂದೆಯೇ "ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತತೆ ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುವ ಅಂಶಗಳಿದ್ದಂತೆ ಚಿರಂತನವಾಗಿ ಉಳಿದುಬರುವ ತತ್ವಗಳೂ ಉಂಟು. ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಾಹಿತ್ಯ ವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮೌಲಿಕವಾದ ಕೆಲವು ಅಂಶ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ."[3] ಅಂತರಂಗದ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಹೊರ ಹಾಕುವುದು ಭಾಷೆಯಾದರೆ ಅದನ್ನು ಹೊರಡಿಸುವವನು 'ಭಾಷಿಗ'ನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅಂತರಂಗದ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಸುಂದರಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರ ತಂದರೆ ಅದು ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಅದನ್ನು ಹೊರಡಿಸುವವನು ಸಾಹಿತಿ, ಕವಿಯೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಬದುಕಿನ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಘಟನೆ. ವಸ್ತು, ವಿಷಯ, ವ್ಯಕ್ತಿ, ಸಮಾಜ ಅವನ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಮುಟ್ಟಿ ಎಬ್ಬಿಸುತ್ತವೆ. ತನಗೇ ತಿಳಿಯದಂತೆ ತನ್ನ ಸಮಾಜವನ್ನು ತನ್ನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆತ ತುಂಬುತ್ತಾನೆ, "ಕವಿ ತನ್ನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಕನ್ನಡಿಯಾಗಿರುವನೋ ಹಾಗೇ ಆ ಕಾಲ

1 ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯ ತತ್ವಗಳು—ಆರ್. ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ—ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆ—ಧಾರವಾಡ, ೧೯೬೬. ಪುಟ—೮೮

2 ಕೆಳದಿ ಅರಸರು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ (ಮೂಲ ಪ್ರತಿ)—ಸಾ. ಶಿ. ಮರುಳಯ್ಯ, ೧೯೭೦, ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ.

3 ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯ ತತ್ವಗಳು—ಆರ್. ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ, ಧಾರವಾಡ, ೧೯೭೬, ಪುಟ ೯೦.

ಆ ಕವಿಗೂ ಕನ್ನಡಿಯಾಗುತ್ತದೆ."[4]-ಹೀಗೆ ಕವಿ ಏನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ ? ಹೇಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ ? ಎಂಬಿವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಆತನ ವೈಯಕ್ತಿಕತೆಗೆ, ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವುಗಳು. "ಪ್ರತಿಭೆ ಕವಿಯಾದವನ ಮೂಲ ಆಸ್ತಿ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಅದೊಂದು ಪ್ರೇರಣೆ. ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವಸ್ತು ಇಲ್ಲವೆ ಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯರೂ ಕಾಣದ ಅರ್ಥ ಹಾಗೂ ಮಹತಿಯನ್ನು ಕವಿ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆ ಕಂಡುಂಡ ಅನುಭವ ಅನಿಸಿಕೆಗಳನ್ನು ಕಾವ್ಯಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ಹೊರ ಹಾಕುತ್ತಾನೆ."[5] ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಆತನ ವಿಶೇಷ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಂಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. "ಸಾಹಿತ್ಯವೆನ್ನುವುದು ಭಾಷಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಕಲೆಯಾಗಿದೆ. ಭಾಷೆಗೆ ಇರುವ ಬರಹ ಮತ್ತು ಉಚ್ಚಾರ ಎಂಬ ಎರಡೂ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಯಾವುದೇ ದೇಶದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬರೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ, ಬಾಯೊಳಗೆ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಿಷ್ಟಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಇನ್ನೊಂದು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ"[6] ಜನರ ಬಾಯಲ್ಲೇ ಉಳಿದು ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರೂ ಅವಿದ್ಯಾವಂತರ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ದಾಖಲಾರಹಿತವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದರೆ, ಪ್ರತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಗೆ, ಕವಿಯಿಂದ ಕವಿಗೆ, ನಾಡಿನಿಂದ ನಾಡಿಗೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿ ಅಂದಿನ ಪ್ರಬಲ ಮಾಧ್ಯಮವೆನ್ನಬಹುದಾದ ಗ್ರಾಂಥಿಕರೂಪವಾಗಿ, ಅಕ್ಷರಸ್ಥರ-ವಿದ್ಯಾವಂತರ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಶಿಷ್ಟಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ದಾಖಲಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂತು. (ಆದರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕೃತಿಗಳನೇಕ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೂ 'ಅಲಭ್ಯವಾಗಿರುವುದು ನಮ್ಮ ದುರದೃಷ್ಟ)-ಹೀಗೆ ಕ್ರಿ.ಪೂ.ದಲ್ಲಿ ದೇಶದಾದ್ಯಂತವೂ (ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಶ್ವದಾದ್ಯಂತವೂ) ಸಂಸ್ಕೃತ-ಪ್ರಾಕೃತಗಳು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಲಭಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ನಂತರ ಆ ಭಾಷೆಯ ಸ್ವಂತಿಕೆ-ಸ್ವಾತಂತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ನಾಂದಿ ಹಾಡಿದವು. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪ್ರಬಲ ಮುಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಎಲ್ಲಾ ಭಾಷೆಗಳಂತೆ ಕನ್ನಡಕ್ಕೂ ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. ಮೂಲ ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧರ ಆಗಮನದಿಂದ ಪಾಲಿಭಾಷೆ, ಜೈನರಿಂದ ಪ್ರಾಕೃತ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಭೂಯಿಷ್ಠ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆ, ವೈದಿಕರ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯನ್ನು ಇಮ್ಮಡಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಭ್ರಮೆಯು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆ-ಕನ್ನಡದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟಿದ್ದವು. ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಬೆಳೆಯಲು ಹನ್ನೆರಡನೇ ಶತಮಾನದ ವಚನಕಾರರು ಬರಬೇಕಾದದ್ದು, ನಂತರ ಭಾಷೆಯ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತತೆಯನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಿಸಲು ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣದ ಕೇಶಿರಾಜ ಹುಟ್ಟಬೇಕಾದದ್ದು ನಮಗೆ ತಿಳಿದೇ ಇದೆ.

ಕವಿಯಾದವನಿಗೆ ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸಲು ವಸ್ತು, ನಿರೂಪಣೆ. ಸ್ಫೂರ್ತಿಸಲು ಪ್ರಪಂಚ ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದರೂ ಆತ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ರಚನೆ ಮಾಡಲು ಆತನ ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾಷೆಯು (ಅಂದರೆ ನಾಡಿನ ಭಾಷೆಯು) ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಲೀ, ಸಹೃದಯರ ಕೊರತೆಯಾಗಲೀ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಾನ-ಮಾನಗಳಾಗಲೀ ಆತನ ಮುಂದೆ ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಯಿತು. ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಸಿಕ್ಕರೂ ಕವಿಗೆ ಪೋಷಣೆ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. 'ನೀನು ಬರೆ, ನಾನು ನೋಡುತ್ತೇನೆ. ನಿನ್ನ ಹಿಂದೆ ನಾನು' ಎನ್ನುವ ಗಟ್ಟಿನೆಲದ ಗಟ್ಟಿಗನೊಬ್ಬ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ, ಶೈಶವಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ "ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ಕಾವ್ಯ, ವೈದ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿಗಳು ಅಮೂಲ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸರ್ವಮತಸಹಿಷ್ಣುಗಳಾದ ಸಾತವಾಹನ, ಕದಂಬ, ಗಂಗಾದಿ ಕನ್ನಡ (ನಾಡಿನ) ರಾಜಕುಲಗಳು ನಾನಾ ಧರ್ಮ ಪಂಥಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ತನುಮನಧನಗಳ ನೆರವು ನೀಡಿ, ಸನಾತನ ಧರ್ಮ

---

4 ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸ—ಡಿಎಲ್ಲೆನ್ ಬೋಧಿಸಿದ ಡಾ. ಎಸ್.ಎಂ. ವೃಷಭೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಪುಟ-೧೦.

5 ಪಂಪ ಭಾರತ—ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ—ಡಾ. ಶಾಂತಿನಾಥ ದಿಬ್ಬದ (ಅಪ್ರಕಟಿತ ಪಿ.ಎಚ್.ಡಿ. ಪ್ರಬಂಧ, ೧೯೮೧, (ಪೂರ್ವ ಪೀಠಿಕೆ)

6 ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪಾದನೆ, ಡಾ. ಎಂ. ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ, ೧೯೭೯, ಮದರಾಸು. ಪುಟ ೨.

ರಕ್ಷಣೆಯ ಅಧ್ವರ್ಯುಗಳಾಗಿ ಹಲವಾರು ಅನರ್ಘ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳ ರಚನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಉಜ್ವಲ ಕಾವ್ಯ ಗುಣ, ಸಮನ್ವಿತವಾದ ಪುರಾಣ, ಇತಿಹಾಸ, ಕಾವ್ಯ. ನಾಟಕ, ಚಂಪೂಕಾವ್ಯ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಛಂದಸ್ಸು, ಸಂಗೀತಾದಿ ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿವೆ, ಸಾತವಾಹನರು, ಗಂಗರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು, ಚಾಲುಕ್ಯರು, ಹೊಯ್ಸಳರು, ವಿಜಯನಗರದರಸರೇ ವೊದಲಾದ ಸಾರ್ವಭೌಮ ಪ್ರಭುಗಳನೇಕರು ಸ್ವತಃ ಉದ್ದಾಮ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಸಾರ್ವಭೌಮರೊಡನೆ ಅವರ ಸಾಮಂತರೂ ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರರೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಪೋಷಕರಾಗಿದ್ದರು.[7] ಆಗ ಬಂದ ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜರು ವಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರ ನೋಡಿದರೆ, ಆದರಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಒಂದನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಾತವಾಹನರ ಹಾಲರಾಜನಲ್ಲಿದ್ದ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾರ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆ, ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸತ್ವದ ಅರಿವಿನ ಜ್ಞಾನ ಅದ್ಭುತವಾದುದು. ರಾಜರು ಬೆಳೆಸಿದ ಈ ಭಾಷೆಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ರೂಪ ಬಂದದ್ದು ಅದರ ತೀವ್ರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ನಾಡೂ ನುಡಿಗಳಂತೆ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವದಷ್ಟು ಹಿಂದೆ ಹೋಗಬಹುದೆಂಬ ಪಂಡಿತರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಈ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಸುತ್ತವೆ. ಬಾಯ್ಮಾತಿನ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ಉಚ್ಚರಣೆ–ಲಿಖಿತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಹಲ್ಮಿಡಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. "ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥಸಾಹಿತ್ಯ ಮೊದಲು ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ, ಆಮೇಲೆ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ತರುವಾಯ ಗುರುಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಡೆಯಿತು. ಈ ಮೂರೂ ಕ್ಷೇತ್ರದವರು ತಮ್ಮ ಜೀವಿತಕರ್ತವ್ಯದ ಒಂದು ಅಂಗವೆಂಬಂತೆ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು."[8] ಕನ್ನಡ, ತನ್ನ ಕನ್ನಡತನವನ್ನು ಬೇರು ಬಿಡುವ ಮುನ್ನ ಭರತವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಪಕ ಭಾಷೆಯಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದದ ವಿಷಯ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳ ಪ್ರೇರಕ, ಪೋಷಕ. ಅದು ಸತ್ಯವಾದುದು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಕನ್ನಡ ತನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದೊಂದಿಗೇ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಭೂಯಿಷ್ಠತೆಯೇ ಅಂದಿನ ಅನಿವಾರ್ಯ ಮಾಧ್ಯಮವಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಾರಮಾಧ್ಯಮಗಳಾಗಿ ಶಾಸನಗಳು ಬಂದವು. ವೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣವೇ ಶಾಸನಗಳ ಉದ್ದೇಶವಲ್ಲ. ಘಟನೆಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾವ್ಯಾಂಶವೇ ಮುಂದೆ ಬೆಳೆವ ಈ ಭಾಷೆಯ ಶ್ರೀಮಂತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ನಾಂದಿ ಹಾಡಿದ್ದು. ಅವು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಧಿಕೃತ ಸ್ವರೂಪದ ದಾಖಲೆಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. 'ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ತಲಕಾವೇರಿ' ಎಂಬ ಮಾತು ಔಚಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾದುದು. ರಾಜಾಶ್ರಯದಲ್ಲೇ ಬೆಳೆದ ಈ ಶಾಸನದ ಭಾಷೆ, ನೇರವಾಗಿ 'ಸಾಹಿತ್ಯ' ಎಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಈ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಚೋದನೆ ನೀಡಿದೆ. ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಸಾಹಿತ್ಯವೇ ಏಕೆ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ರಾಜಾಶ್ರಯವೇ ಪ್ರಬಲವಾದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀಮಂತ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯ ಕೇಂದ್ರಬಿಂದುವಾಗಿದೆ. ರಾಜೋತ್ತಿಗೆಯ ಏಳು–ಬೀಳುಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾದ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ-ಚಾರಿತ್ರಿಕ-ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ-ರಾಜಕೀಯದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದರೊಂದಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಗೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಮೂಲ ಅಡಿಗಲ್ಲಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ.—ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ರಾಜಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿ, ರಾಜಪರಿವಾರದಲ್ಲಿ, ರಾಜರಿಂದಲೇ ಬೆಳೆದ ಶಾಸನ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಶಿಷ್ಟಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇವುಗಳ ಅಭ್ಯಾಸ ಯೋಗ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

'ವಿನಾಶ್ರಯಂ ನಶೋಭಂತೇ ಕವಿತಾ ವನಿತಾ ಲತಾ'—ಎಂಬುದು ರಾಜ-ಕವಿಯರ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧ ಕರ್ತವ್ಯಪರವೋ, ಋಣಪರವೋ ಆಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಗೆರೆ ಹಾಕಿ ಹೇಳುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ, ಅದನ್ನು ರಚಿಸುವ ಕವಿಸಂಕುಲಕ್ಕೆ ಶೈಶವಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಅಗತ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. "ಯಾವ ಭಾಷೆಯೇ

---

7 ಕರ್ನಾಟಕ ಇತಿಹಾಸ ದರ್ಶನ—ಡಾ. ಎಂ. ವಿ. ಕೃಷ್ಣರಾವ್, ಎಂ. ಕೇಶವಭಟ್ಟ, ೧೯೬೦, ಪುಟ ೧೧೦೪.

8 'ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪಾದನೆ', ಡಾ. ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ, ೧೯೭೪, ಮದರಾಸು, ಪುಟ ೩.

ಆಗಲೀ ಏಳಿಗೆಗೆ ಬರಬೇಕಾದರೆ ರಾಜಾಶ್ರಯ ಅವಶ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಯಾರೂ ಒಪ್ಪದೇ ಇರಲಾರರು."[9] ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ರಾಜಾಶ್ರಯ ನೀಡುವುದು ನಮ್ಮ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿ ಬಂದಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಯುಗಗಳವರೆಗೆ ಒಬ್ಬ ಕವಿ, ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಯಾಗಿರುವುದು ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿತ್ತು."[10] ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ರಾಜಾಶ್ರಯ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಬಿಡಲಾರದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ನೀಡಿ ತಾನೂ ಬೆಳೆದು ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬೆಳಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ "ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಮುನ್ನಡೆಸಿದ ಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಶಕ್ತಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು."[11] ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸುಮನೆತನಗಳ "ರಾಜಾಶ್ರಯದ ಬೆಳ್ಗೊಡೆಯ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು."[12] ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನಿಸುವುದಲ್ಲದೇ ಸ್ವತಃ ತಾವೇ ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದವರಿದ್ದಾರೆ. "ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲಾ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ರಾಜಾಶ್ರಯವನ್ನು ಪಡೆದು ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಗ್ರಂಥಸಮುದಾಯವಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಶ್ರೀಮಂತರೂ, ದಂಡನಾಯಕರೂ ಆಶ್ರಯದಾತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ರಾಜರೇ ಸ್ವತಃ ಕವಿಗಳಾಗಿ ಆಶ್ರಯದಾತರಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿರುತ್ತಾರೆ."[13] "ರಾಜಾಶ್ರಯ; ಒಂದು ನಾಡಿನ ಶ್ರೀಮಂತ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಹಿಂದೆಯೇ ಅಂಥ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸ್ವಂತಿಕೆ-ಸ್ವಾತಂತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತ ಪರಿಧಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತದೆ. ಎಂಬುದೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸತ್ಯ."[14] ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ರಾಜಾಶ್ರಯ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ರಾಜಾಶ್ರಯದ ಋಣ ಸಣ್ಣದೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಪಂಪ ಪೂರ್ವಯುಗದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಸಾಹಿತ್ಯವಂತೂ ರಾಜಾಶ್ರಯದ ಸಾಹಿತ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. (ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾಣಲಾಗದಷ್ಟು ರಾಜಾಶ್ರಯದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ) ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯಂತೂ ವ್ಯಾಸಭಾರತದ ಭೀಷ್ಮಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗುವುದರ ಮೂಲಕ ಭಾರತ ರಚನಾಕಾಲದಷ್ಟು ಹಿಂದೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕನ್ನಡ ನುಡಿಯೂ ಕ್ರಿ.ಪೂ. ಒಂದನೇ ಶತಮಾನದ ಮೂಲವನ್ನು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡನಾಡು–ನುಡಿಗಳಿಂದ ನಾನಾ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಸುಮಧುರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನಾವು ಒಂದನೇ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಕನ್ನಡ ನಾಡನ್ನು ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಮೊದಲು ಗುರುತಿಸುವುದು ಮೌರ್ಯರಿಂದಲೇ. "ಅಶೋಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಹರಡಿತ್ತೆಂದು ಶ್ರೀಲಂಕಾದ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳಾದ 'ದೀಪವಂಸ' ಮತ್ತು 'ಮಹಾವಂಸ' ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ."[15] ಅಶೋಕನ ಶಾಸನಗಳಂತೂ ಗಟ್ಟಿ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿವೆ. "ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಂದ ಜೈನ ಸಂಘವಾದರೋ ಉಜ್ಜಯಿನಿಯಿಂದ ಬಂತೆಂದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ಅರಸನಾದ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಂತೆಂಬ ಕಾರಣ ಅದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತಃ ರಾಜಾಶ್ರಯದಲ್ಲೇ ಬಂದಿರಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಬಹುದು."[16] ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಗೊಂಡ ಶಾತವಾಹನರು ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಕುಂತಲವೆಂಬ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಶಾತವಾಹ

---

9 ಶ್ರೀಯವರ 'ಸಂಭಾವನೆ', ಮೈಸೂರು, ೧೯೭೯ ಪುಟ ೧೩೮.

10 'ಮಣ್ಣಿನ ವಾಸನೆ', ಡಾ. ಎಂ. ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ಅಡಿಗ, ೧೯೭೫, ಸಾಗರ. ಪುಟ ೭೨,

11 ಧಾರವಾಡ ತಾಲೂಕಿನ ಶಾಸನಗಳು. ಡಾ. ಎಂ. ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ, ೧೯೭೬, ಪುಟ VI.

12 ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜನಜೀವನ ಚಿತ್ರ, ಡಾ. ಕೆ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ, ಮೈಸೂರು, ೧೯೮೩. ಪುಟ ೧೯.

13 ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರು, ಡಿ. ಟಿ. ರಂಗಸ್ವಾಮಿ, ಮೈಸೂರು, ೧೯೫೫.

14 ಶರಣ ಸಂಗಮ, ಅಖಿಲ ಭಾರತ ತೃತೀಯ ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ನೆನಪಿನ ಸಂಚಿಕೆ, ೧೯೯೦. **ಬಸವಣ್ಣನವರ** ರಾಜತ್ವ ಚಿಂತನೆ, ಮೃತ್ಯುಂಜಯ ರುಮಾಲೆ, ಪುಟ ೮೯.

15 ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಮೈ ವಿ.ವಿ. ಮೈಸೂರು, ಸಂಪುಟ ೨, ೧೯೭೫. ಪುಟ ೩೪೧.

16 'ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಜೈನಧರ್ಮದ ಆಗಮನ', ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ಪತ್ರಿಕೆ, ಪೈ—೨೬-೨, ಡಿಸೆಂಬರ್ ೧೯೪೧, ಪು. ೧೨೮.

ನರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ."[17] ಇದರ ಜತೆಗೆ ಕುಂತಲನಾಡು ಹೆಸರಾದ ಕರ್ನಾಟಕ ನಂದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲು ಆಧಾರಗಳಿವೆ.[18] ಈ ಶಾತವಾಹನರು ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಆಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿರುವುದರ ಜತೆಗೆ ಕನ್ನಡನಾಡಿಗೆ-ನುಡಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬಣ್ಣ ನೀಡಿದರು. "ರಾಜಶೇಖರ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸುವಂತೆ, ಕುಂತಲ ನಾಡಿನ ಅರಸ ಸಾತವಾಹನ ಮತ್ತು ವಾತ್ಸಾಯನ ತನ್ನ ಕಾಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಕುಂತಲ ಸಾತಕರಣಿ' ಎಂದೂ ಪೌರಾಣಿಕವಾಗಿ ಈತನ ಹೆಸರು 'ಗೌತಮೀ ಪುತ್ರ ಸಾತಕರಣಿ' ಎಂದೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ."[19] ನಂತರ ಬಂದ ಇದೇ ರಾಜಮನೆತನದ ಹಾಲರಾಜ ಪಂಪ ಪೂರ್ವ ಯುಗದ ಕವಿಯೂ ರಾಜನೂ ಆಗಿ ದ್ವಿಮುಖ ಹೊತ್ತು ನಾಡು-ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಸಾಹಿತ್ಯಿಕವಾಗಿ ಈತನ ರಾಜನೀತಿಕ-ಕಾರ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಮೆಚ್ಚುವಂಥದ್ದು. ತನಗಿಂತಲೂ ಹಿಂದಿನ, ತನ್ನ ಕಾಲದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕವಿಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಸುಮಾರು ಏಳುನೂರು ಪ್ರಾಕೃತ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾನೆ.[20] ಈ ಸಂಕಲನ ಗ್ರಂಥವು "ಹಳೆಯ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು. ಸುಮಾರು ಏಳುನೂರು ಆರ್ಯಾವೃತ್ತಗಳಿರುವ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹಾಲ ರಾಜ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಹೆಸರನ್ನು ಅವನ ಔದಾರ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರುವನು. ಈ ಹಾಲನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೮ರಲ್ಲಿ (ಒಂದನೇ ಶತಕ) ಇದ್ದವನು. ಈತ ವರ್ಣಿಸಿರುವ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಕ, ಕಾಳಿದಾಸನ ಆಶ್ರಯದಾತನಿರಬೇಕೆಂದು ಶ್ರೀ ಐರೋಡಿ ಶಿವರಾಮಯ್ಯನವರು ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ.[21] ಈತನಿಂದ ಸಂಕಲಿತವಾದ ಗಾಥಾಸಪ್ತಶತಿಯಲ್ಲಿ "ಅಮೃತಂ ಪ್ರಾಕೃತ ಕಾವ್ಯಂ" ಎಂದು ಪ್ರಾಕೃತವನ್ನು ಹೊಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಕೃತವೇ ಮುಖ್ಯ ರಾಜ್ಯ ಭಾಷೆಯಾಗಿತ್ತು"[22] ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಮತ್ತು "ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೇತರವಾದ ಅತ್ತಾ, ತುಪ್ಪ, ಪೊಟ್ಟ, ತೀರ್ ಎಂಬ ನಾಮ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾಪ್ರಕೃತಿಗಳೇ ಆಗಿವೆ.[23] ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖದಿಂದ ಶ್ರೀ ಪೈಗಳು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೧-೨ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲೂ ಇದ್ದಿರಬೇಕೆಂದೂ ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ.[24] ಇದರ ಜತೆಗೆ ಈತನ ಸಂಗ್ರಾಹ್ಯ ಕಾರ್ಯದ ಪರಿಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ "ಅತ್ತಾ, ಅದ್ದಾಯೇ, ಕರಣಿ ಕ್ಕೆ, ಪಿಲೂ ಅ, ಮೋಡಿ, ರೊಂಪ ಮುಂತಾದವುಗಳು ತೆಲುಗು ಶಬ್ದಗಳೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ."[25] ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಒಬ್ಬ ರಾಜನಾಗಿ, ಕವಿಯಾಗಿ ನಾಡಿನ, ನುಡಿಯ ಬಗ್ಗೆಯಿದ್ದ ವಿಶೇಷ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ನಮಗೂ ಈತನ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಅಭಿಮಾನ ಬರುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಪೈ ಗುರುತಿಸುವಂತೆ "ರಾಏಣ ವಿ ರ ಇ ಆ ಏ ಕುಂತಲ ಜಣವಅ ಇಣೇಣ ಹಾಲೇಣ । ಕುಂತಲ ಜಣವಅ ಇಣ = ಕುಂತಲ ಜನಪಇನ, ಅಂದರೆ ಕುಂತಲ ಜನಪದೇಶ್ವರನೆಂದೂ 'ಕುಂತಲ ಜಾನಪದೇಶ್ವರ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ ಪತ್ತನಾಧೀಶ.... ಹಾಲಾದ್ಯುಪ ನಾಮಕ ಶ್ರೀ ಸಾತವಾಹನನರೇಂದ್ರ'ನೆಂದೂ[26] ಬಿರುದು ಪಡೆದಿರುವುದು ಈತನ ಸಾರ್ಥಕ ಬದುಕನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಜತೆಗೆ ರಾಜವಲಯದ ಪ್ರಥಮ ಕೃತಿ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಕೃತಿಯ ಪರಿಸರ

---

17 Mysore State Gazetteer (Bellary Dist), Bangalore, 1972, P-43.
18 EC VII SK 225
19 Mysore State Gazetteer (Bellary Dist), Bangalore, 1972, P-43.
20 ಕೆಳದಿ ಅರಸರು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಾ.ಶಿ. ಮರಳಯ್ಯ (ಮೂಲ ಪ್ರತಿ) ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ.
21 ಐರೋಡಿ ಶಿವರಾಮಯ್ಯ: ಬದುಕು-ಬರೆಹ, ಸಂ. ಕೆ. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ೧೯೭೭, P-79.
22 ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಒಂದು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಸಿ. ವೀರಣ್ಣ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಪುಟ ೨೮.
23 ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಸಂಪುಟ ೨. ಮೈ.ವಿ.ವಿ. ಪುಟ ೪೨೮.
24 ಅದೇ., ಪುಟ ೪೮೧.
25 ತೆಲುಗು ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ, ಡಾ. ಆರ್ವಿಯಸ್ ಸುಂದರಂ, ೧೯೮೨, ಮೈಸೂರು. ಪುಟ ೪.
26 ಶ್ರೀಯವರ 'ಸಂಭಾವನೆ', ಪುಟ ೧೭೦. ೧೯೭೯ ಬೆಂಗಳೂರು.

ವೀಕ್ಷಣೆ ಸೂಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ." ಶಾತವಾಹನ ಮನೆತನದ ಅರಸರಿಗೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬಹಳ ಗೌರವ ಮತ್ತು ಮೋಹವಿತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇವರ ಕಾಲದ ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿನ ಶಾಸನಗಳೇ ಸಾಕ್ಷಿ."[27] ಅಂದು ಮತ್ತು ಎಂದೂ ಈ ಶಾಸನಗಳು ರಾಜನ ಮೂಲಕ, ರಾಜಾಜ್ಞೆಯಾಗಿ ಹೊರಡುವುದರಿಂದ ಆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಭಾಷೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾಜಭಾಷೆಯಲ್ಲೇ ಇರುತಿತ್ತು." ಇವು (ಶಾಸನಗಳು) ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾಸಿಕ್, ನಾನಾ ಘಾಟ, ಸಾಂಚಿ, ಕಾರ್ಲೆ, ಕಣ್ಹೇರಿ, ಅಮರಾವತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ.[28] "ಸಂಸ್ಕೃತದ ಜತೆಗೆ ಪ್ರಾಕೃತವನ್ನು ಆ ಕಾಲದ ಅರಸರು ಪೋಷಿಸುತ್ತಾ ಬಂದರು."[29] ಹೀಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ-ಪ್ರಾಕೃತ-ಪಾಲಿ (ಬೌದ್ಧರು ತಂದ ಭಾಷೆ) ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾಷೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸಿಕ್ಕ ಕನ್ನಡ ಎಂಥ ಸಂದಿಗ್ಧತೆಯಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಜತೆಗೆ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹಾಲರಾಜನಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ 'ಗಾಥಾಸಪ್ತಸತೀ'ಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು—ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯಾಗುವಷ್ಟು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಬೆಳೆದಿದ್ದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದರೂ ಮುಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಗವನ್ನು ನೀಡಿತು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಂತರ, ಕನ್ನಡ ಕೃತಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸದೇ ಅದರ ಒಂದು ಉಪಭಾಷೆಯಾದ ಪೈಶಾಚೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದ ಕೃತಿಯೊಂದು ಸಿಗುತ್ತದೆ. "ಹಾಲರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಯಾದ ಗುಣಾಢ್ಯನಿಂದ 'ಬೃಹತ್ಕಥೆ' ಎಂಬ ಕಥಾಸಂಕಲನವೊಂದು ಸಿಗುತ್ತದೆ."[30] ಶರ್ವವರ್ಮ ಮುಂತಾದ ಬೇರೆ ಹಲವಾರು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹಾಲರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದರು [31] ಗುಣಾಢ್ಯನ ಪೈಶಾಚಿ ಭಾಷೆಯ ಬೃಹತ್ಕಥಾ ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ.[32] ಹಾಲರಾಜನ ಕೃತಿಯನ್ನು ಹನ್ನೆರಡನೇ ಶತಮಾನದ ಬಂಗಾಳದ ಗೋವರ್ಧನನೆಂಬ ಕವಿ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ.[33] ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆ ಅಂದು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಾಲನೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸಂಸ್ಕೃತವೇ ಪಂಡಿತ ಭಾಷೆಯಾಗಿತ್ತು. ಹಾಲರಾಜನು ತನ್ನ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿ ಶರ್ವವರ್ಮನಿಂದ "ಕಾತಂತ್ರ ವ್ಯಾಕರಣ"ವೆಂಬ ಸುಲಭ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿದನು.[34] ಶಾತವಾಹನರಲ್ಲಿ ರಾಜರು ಮೊದಮೊದಲು ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮವನ್ನೇ ಸೂತ್ರವನ್ನಾಗಿಸಿ ಅನಂತರ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಧಾನವೂ ಆಗ ತೊಡಗಿರಬೇಕು ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ.—ಹೀಗೆ ಶಾತವಾಹನರಿಂದ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ವಿನ್ಯಾಸ ಪಡೆದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ರೂಪ ಕೊಟ್ಟವರು ಗಂಗರು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೨ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಹನ್ನೊಂದನೇ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ ಆಳಿದ ಗಂಗರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯಪೂರ್ಣ ಕನ್ನಡ ಕೃತಿಗಳು ರಚನೆಯಾಗಿವೆ.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೨ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಗಂಗ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ನೆರವಾದ ಸಿಂಹನಂದಿ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.[35] ಸುಮಾರು ಮೂರನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಇಮ್ಮಡಿ ಮಾಧವನೂ ದತ್ತಕನ ಬಗ್ಗೆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.[36] ಆದರೆ "ಕಾಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ

---

27 ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಗಳು, ಡಾ. ಪಿ.ಬಿ ಬಡಿಗೇರ, ೧೯೭೪, ಮೈಸೂರು, ಪುಟ ೧೨.

28 ಅದೇ ಪುಟ ೧೦.

29 ಅದೇ ಪುಟ ೧೦

30 ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸ ದರ್ಶನ, ಡಾ. ಎಂ.ವಿ ಕೃಷ್ಣರಾವ್, ಎಂ ಕೇಶವಭಟ್ಟ, ೧೯೭೦, ಪುಟ ೧೧೦೩ ಮತ್ತು ಕೆಳದಿ ಅರಸರು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಿ.ಕೆ. ಮರುಳಯ್ಯ (ಮೂಲಪ್ರತಿ) ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ.

31 ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸ ದರ್ಶನ, ಡಾ. ಎಂ ವಿ. ಕೃಷ್ಣರಾವ್, ಎಂ ಕೇಶವಭಟ್ಟ, ೧೯೭೦, ಪು-೧೧೦೩.

32 ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗ ಪರಿಸರದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಡಾ. ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ ೧೯೭೩, ಧಾರವಾಡ, ಪುಟ ೧೮೩.

33 ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸ ದರ್ಶನ, ಡಾ. ಎಂ.ವಿ. ಕೃಷ್ಣರಾವ್, ಎಂ. ಕೇಶವಭಟ್ಟ, ೧೯೭೦, ಪುಟ ೧೧೦೩.

34 ಅದೇ., ಪುಟ ೧೧೦೩.

35 ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಇತಿಹಾಸ, ಎಂ. ನಂಜಮ್ಮಣ್ಣಿ. ಪುಟ ೬೧, ೧೯೮೦, ಮೈಸೂರು.

36 ಅದೇ., ಪುಟ ೫೧.

ಬರುವ ವೈಶಿಕವೆಂಬ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ 'ದತ್ತಕ' ಎಂಬ (ಕನ್ನಡ ಜತ್ತಕ) ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಗ್ರಂಥ ಬರೆದಿರುವುದಾಗಿ ವಾತ್ಸಾಯನ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಮ್ಮಡಿ ಮಾಧವನು ವಾತ್ಸಾಯನನ 'ಕಾಮಸೂತ್ರ'ದ ವೈಶಿಕ ವಿಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಬರೆದಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಹೆಚ್ಚು ಸಾಧುವಾದುದು.[37]

ಜೈನ ಮತಾವಲಂಬಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಈ ತಲಕಾಡಿನ ಗಂಗರು ಕನ್ನಡ ನುಡಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡ ಕಣ್ಣು ಬಿಟ್ಟದ್ದು ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲೇ.

ಈ ಗಂಗರಸರಲ್ಲೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ ದೊರೆಯೆನಿಸಿದ ದುರ್ವಿನೀತ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕವಾಗಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನೇ. "ಕ್ರಿ.ಶ. ೫೮೨-೬೨೨ ರವರೆಗಿದ್ದ ಈತನು ಮಹಾಯೋಧನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿದ್ವಾಂಸನೂ ವಿದ್ಯಾಭಿಮಾನಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ.[38] ಈತ ರಚಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳು ; ಈ ಮುನ್ನ ಬಂದ ಗುಣಾಢ್ಯನ 'ಬೃಹತ್ಕಥೆ'ಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅನುವಾದ, ಶಬ್ದಾವತಾರಕವೆಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣ ಮತ್ತು ಭಾರವಿಯ 'ಕಿರಾತಾರ್ಜುನೀಯ'ದ ಪಂಚದಶಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಟೀಕೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಈತನ ಗುರುಗಳಾದ ಪೂಜ್ಯಪಾದರೂ ಶಬ್ದಾವತಾರವೆಂಬ ಪಾಣಿನೀಸೂತ್ರ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕೆ ಟೀಕೆಯಾಗಿ ದುರ್ವಿನೀತ ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬಹುಶಃ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಭಾರವಿ ಇವನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.[39] ಹೀಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಸ್ಥಾನವೇ ಮುಂದೆ:

ವಿಮಳೋದಯ ನಾಗಾರ್ಜುನ
ಸಮೇತ ಜಯಬಂಧು ದುರ್ವಿನೀತಾದಿಗಳೀ
ಕ್ರಮದೊಳ್ ನೆಗಳ್ದ ಗದ್ಯಾ
ಶ್ರಮ ಪದ ಗುರುತಾ ಪ್ರತೀತಿಯಂ ಕೆಯ್ಕೊಂಡರ್
(೧-೨೯)

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿಜಯ ಗದ್ಯಕವಿಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಾನ ಕೊಟ್ಟಿರಬಹುದು. ಈ ದುರ್ವಿನೀತನ ಗುರುವಾದ ಪೂಜ್ಯಪಾದನು ಉಮಾಸ್ವಾಮಿಯ 'ತತ್ವಾರ್ಥಸೂತ್ರ'ದ ಟೀಕಾಗ್ರಂಥವಾದ 'ಸರ್ವಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧಿ'ಯನ್ನು ಬರೆದನು. ಇವನ 'ಸಮಾಧಿ ಶತಕ' ಎಂಬ ಜೈನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಗ್ರಂಥವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈತನ 'ಜೈನೇಂದ್ರ ವ್ಯಾಕರಣ'ವೂ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲೂ ಈತ ನಿಷ್ಣಾತನಾಗಿದ್ದ.[40] ಆದರೆ ಕಲಬುರ್ಗಿಯವರು ದುರ್ವಿನೀತ ಪೂಜಪಾದರ ನಡುವಿನ ಗುರುಶಿಷ್ಯರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅನುಮಾನಿಸುತ್ತಾರೆ.[41] ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ಈ ಪೂಜ್ಯಪಾದನೇ ಪಂಡಿತನೆಂದು ಬಿರುದಿಸಿಕೊಂಡ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗೋಕ್ತನಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಈತನ ನಂತರ ಗಂಗರಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದಾದವನು ಶ್ರೀಪುರುಷ (ಕ್ರಿ.ಶ ೭೨೬–೭೮೯) ಇವನು ಗಜಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. (ಇದು ಯಾವ ಭಾಷೆಯದೋ ತಿಳಿಯದು.[44] ಇದೇ ವಂಶದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೊರೆ ಸೈಗೊಟ್ಟ ಶಿವಮಾರನು ('ಶಿವಮಾರದೇವರ ಸೈಗೊಟ್ಟನೆಂಬೆರಡನೆಯ ಪೆಸರಂ ತಾಳ್ದಿ')[45] ಈ ಶಿವಮಾರನು (೭೮೦–೮೧೪) ಬರೆದ ಒನಕೆವಾಡಾದುದ

37 ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಸಂಪುಟ ೨, ಮೈ.ವಿ.ವಿ., ಪುಟ ೪೦೮.
38 ಕೆಳದಿ ಅರಸರು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ- ಸಾ.ಶಿ. ಮರುಳಯ್ಯ (ಮೂಲಪ್ರತಿ) ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ.
39 ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ, ಸಂ ೫, ಮೈ.ವಿ.ವಿ. ಮೈಸೂರು, ೧೯೭೨, ಪುಟ ೮೬೫.
40 ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜೈನಧರ್ಮ— ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಡಾ. ಟಿ.ಜಿ. ಕಲಘಟಗಿ, ಪುಟ ೪.
41 ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಪರಿಸರದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಡಾ. ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಧಾರವಾಡ, ೧೯೭೩, ಪುಟ ೨೮೦.
42 ಅದೇ., ಪುಟ ೨೮೦.
43 Karnataka through the ages, ಪುಟ ೧೨೦.
44 ಕೆಳದಿ ಅರಸರು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಾ.ಶಿ. ಮರುಳಯ್ಯ (ಮೂಲಪ್ರತಿ) ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ.
45 ಅದೇ.

(ಹೆಂಗಸರು ಧಾನ್ಯ ಕುಟ್ಟುವಾಗ ಹೇಳುವ ಹಾಡು) ಎಂದು ಶಾಸನವೊಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.[46] ಅಂದು ಅರಮನೆಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಅಥವಾ ಒಳಗೆ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರವೇಶಿಸಿತ್ತು ಎಂದು ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲು 'ಓನಕೆವಾಡು' ಮುಂದೆ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. "ಶಿವಮಾರದೇವರ ಸೈಗೊಟ್ಟನೆಂಬರಡನೆಯ ಪೆಸರಂ ತಾಳ್ದಿ ಶಿವಮಾರಮತಮೆಂದು ಗಜಶಾಸ್ತ್ರಮಂ ಮಾಡಿ ಮತ್ತಂ–

ಏವೇಟ್ಟುದೊಶಿವಮಾರ ಮ ।
ಹೀವಳಯಾಧಿಪನ ಸುಭಗ ಕವಿತಾಗುಣಮಂ ।
ಭೂವಳಯದೊಳ್ ಗಜಾಷ್ಟಕ ।
ಮೋವನಿಗೆಯುಮೊನಕೆವಾಡುಮಾದುದೆ
ಪೇಟ್ಟುಗಂ ॥ 47

ಓನಕೆವಾಡು ಇದು ಕುಟ್ಟುವ ಹಾಡು. ಓವನಿಗೆ ಎಂದರೇನು ? ಓವೀ ಎಂಬ ಪದ್ಯ ಪ್ರಕಾರವು ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹನ್ನೆರಡನೇ ಶತಮಾನದ ಚಾಲುಕ್ಯ ದೊರೆ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಮಾನಸೋಲ್ಲಾಸದಲ್ಲಿ 'ತಥಾ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೇಷು ಯೋಷಿದ್ಭಿರ್ ಓಂ ವೀ ಗೇಯಾತು ಕಂಡನೇ' ಎಂದಿದೆ. ಕಂಡನ ಎಂದರೆ ಕುಟ್ಟುವಿಕೆ. ಓಂ ವೀ ಇದು ಕುಟ್ಟುವ ಹಾಡಾಯಿತು[48]... ಮುಂತಾಗಿ ಡಾ. ರಂ.ಶ್ರೀ ಮುಗುಳಿಯವರ ಸಂಶೋಧನೆ ಅಂದಿನ ಪರಿಸರವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಇದರ ಜತೆಗೆ ಸೇತುಬಂಧವನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲೂ, ಜಗಮತಕಲ್ಪನ ಮತ್ತು ಮೃಚ್ಛಕಟಿಕ ನಾಟಕದ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲೂ ರಚಿಸಿರುವುದಾಗಿಯೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.[49] ಇದರಿಂದ ಮಾತೃಭೂಮಿಗಾಗಿ ಕತ್ತಿ ಹಿಡಿದು ರಾಜನಾಗಿಯೂ ಮಾತೃಭಾಷೆಗಾಗಿ ಲೇಖನಿ ಹಿಡಿದು ಕವಿಯಾಗಿಯೂ ಮೆರೆದ ತನ್ನ ರಾಜವಂಶ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದ. ಶಿವಮಾರ ನಿಜಕ್ಕೂ ಸ್ಮರಣಾರ್ಹನೇ. "ಈತನ ಗಜಾಷ್ಟಕ ಕನ್ನಡ ಕೃತಿಯೇ ಆಗಿದ್ದು ಅದು ಕನ್ನಡದ ಮೊದಲ ಅಷ್ಟಕ"[50] ಶಿವಮಾರನ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಪರಿಶೋಧ. ಈತನ ಪಾರಂಪರಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ನಂತರ ಎರಡನೇ ಶಿವಮಾರನ ತರುವಾಯ ಬಂದ ಮಾರಸಿಂಹನ (?) ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತ 'ವಾದಿಘಂಗಲ' ಭಟ್ಟನು ಇದ್ದನು.[51] ಮುಂದೆ ಬಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿಲಾಷಿ ರಾಜನೆಂದರೆ, ಮಹೇಂದ್ರಾಂತಕ ಬಿರುದುಳ್ಳ ಎರೆಯಂಗ–ಎರೆಗಂಗ–ಎರೆಯಪ್ಪ. ಈತ ಅಲಭ್ಯಕೃತಿಗಳ ಕರ್ತೃ ಒಂದನೇ ಗುಣವರ್ಮನ ಆಶ್ರಯದಾತ. ಈತನೂ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕವಾಗಿಯೂ ಚಾರಿತ್ರಿಕವಾಗಿಯೂ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. "....ಕಾವ್ಯಸಾರದಲ್ಲಿ ಉದ್ಧೃತಗೊಳಿಸಿದ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 'ಗಂಗಾಚಕ್ರಾಯುಧ, ಕಾಮುದ, ಮಹೇಂದ್ರಾಂತಕ' ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳುಳ್ಳ ಗಂಗವಂಶದ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೦೭ ರಿಂದ ೯೨೦ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದ ಎರೆಯಪ್ಪ ಗಂಗರಾಜನ ಸ್ತುತಿಯಿದೆ."[52] ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರು ತಮ್ಮ ಎರಡನೇ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೮೬–೯೧೩ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

---

46 ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿಚರಿತೆ, ಸಂ. ೨, ಪುಟ ೩೨.

47 ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿಚರಿತೆ, ಸಂ. ೧. ೧೯೭೨, ಪುಟ ೧೮.

48 ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಪಿ.ಜಿ. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ೧೯೭೫, ಪುಟ ೧೧೧.

49 ಕೆಳದಿ ಅರಸರು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಾ.ಶಿ. ಮರುಳಯ್ಯ-೧೯೭೦. ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ.

50 ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಸಂಪುಟ ೧, ಪುಟ ೩೧೨.

51 ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜೈನಧರ್ಮ, ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಡಾ. ಟಿ.ಜಿ. ಕಲಘಟಗಿ, ೧೯೭೬, ಪುಟ ೪.

52 ಪಂಪನ ಸಮೀಪಪೂರ್ವ ಕಾವ್ಯಲುಪ್ತ, ಗುಪ್ತ, ಕನ್ನಡ ಕವಿತ್ರಯರು, ಕನ್ನಡ ನುಡಿ, ೨೦-೩.

ಈತನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದನೇ ಗುಣವರ್ಮ ಆಶ್ರಿತನಾಗಿದ್ದನು. ಈ ಗುಣವರ್ಮ 'ಹರಿವಂಶ-ಶೂದ್ರಕ' ಎಂಬ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವಂತೆ ಮುಂದಿನ ಸಂಕಲನದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಹರಿವಂಶವು ೨೨ನೇ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಚರಿತ್ರೆಯಿರಬಹುದೆಂದೂ ಊಹಿಸ ಬಹುದು [53] ಈತನ ಈ ಕೃತಿಗಳು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ವಿಶೇಷ ಪಡೆದು ಕೊಂಡಿವೆ. ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಈತನ 'ಶೂದ್ರಕ' ಚಂಪೂಕೃತಿಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಭಿನವವಾದಿ ವಿದ್ಯಾನಂದನು 'ಕಾವ್ಯಸಾರ'ದಲ್ಲಿ ಇದರದೊಂದು ಗದ್ಯವನ್ನು, ಎರಡನೇ ನಾಗವರ್ಮ, ಕೇಶಿರಾಜ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನರು ಇದರಿಂದ ಕೆಲವು ಪದ್ಯ ಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ.[54] ಇದರ ಜತೆಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಪಂಪನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭ ವಾಯಿತು ಎನ್ನಲಾದ ಸಮೀಕರಣ ಪದ್ಧತಿ ಇವನಲ್ಲಿತ್ತು. 'ಕಾವ್ಯಸಾರ' 'ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ'ಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಈ ಕಾವ್ಯದ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 'ಮಹೇಂದ್ರಾಂತಕ,' 'ಕಾಮದ' 'ಗಂಗಾ ಚಕ್ರಯುಗ'-ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದುಗಳುಳ್ಳ ಗಂಗ ರಾಜನನ್ನು (ಎರೆಯಪ್ಪ) ಶೂದ್ರಕನಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಂತೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.[55] ಎಂದು ಕೆ. ವೆಂಕಟರಾಮಾಚಾರ್ಯರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಜತೆಗೆ ಅವರೇ"... ಗುಣ ವರ್ಮನ' ತತ್ಪೂರ್ವದ 'ಅವಂತೀ ಸುಂದರಿಕಥೆ' ಹಾಗೂ ತತ್ಪ್ರಾಚೀನ ಕೃತಿಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದ ಶೂದ್ರಕ ಕಥೆಯನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾ ತನ್ನ ಆಶ್ರಯದಾತನಾದ ಗಂಗರಾಜನನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದ್ದಾನೆ" ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈತನ ಮತ್ತು ಪಂಪನ ನಡುವಿರುವ ಈ ಅಬೇಧ ಕಲ್ಪನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಕೆ. ವಿ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ ಪುರಾಣ-ಪ್ರಕೃತಗಳ ಸಮೀಕರಣ ತಂತ್ರ ಪಂಪನಿಗೆ ಮೊದಲೇ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇತ್ತು ಅಂತ ನಾವು ಕೇಳ್ತೀವೆ. ಆದ್ರೆ ಅದನ್ನ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಆಗೋ ಹಾಗೇ ಕಾವ್ಯದ ಆಶಯಕ್ಕೆ ಅಭಿನ್ನ ಆಗೋ ಹಾಗೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡದ್ದು ಪಂಪನ ಹೆಚ್ಚಳ."[56] ಒಂದನೇ ಗುಣವರ್ಮನಿಂದ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮತ್ತೊಂದು ಅಂಶ ವೆಂದರೆ ಲೌಕಿಕ ಕಾವ್ಯವಾಗಿ 'ಶೂದ್ರಕ', ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾವ್ಯವಾಗಿ, 'ಹರಿವಂಶ' ರಚನೆಯಾಯಿತು ಎಂಬುದು. ಇನ್ನು ಈ ಶೂದ್ರಕನಾರು ? ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ನೋಡುವುದಾದರೆ "ಶೂದ್ರಕನೇ ಪ್ರಥಮ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ (ಗುಣವರ್ಮನ ಹಿಂಬೆ ಆಗಿ ಹೋದರಾಜ) ವೆಂಬೀ ಸಂಸ್ಕೃತ ಲೇಖನದ ಉಲ್ಲೇಖದಿಂದ....ಕಾಳಿದಾಸನು ಕ್ರಿ.ಪೂ. ಪ್ರಥಮ ಶತಕದಲ್ಲಿದ್ದನೆಂದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಲೇಖನ ವೊಂದರ ಹೇಳಿಕೆ (ಕಾಳೆ, ಎ.ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿ ಮತ್ತು ಎಂ. ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹಯ್ಯನವರ ಆಶಯ)-ಆ ಮೇರೆಗೆ, ಪ್ರಥಮ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನೇ ಶೂದ್ರಕನೆಂದು ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನೆಂಬ ಈ ಲೇಖನ ಸ್ವೀಕರಿಣೀಯ."[57] ವಾದುದು ಎಂದು ಶೂದ್ರಕನನ್ನು ಕೆ. ವೆಂಕಟರಾಮಾಚಾರ್ಯರು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿದ್ದಾರೆ. "ಈ ಶೂದ್ರಕ ರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದ ರಾಮಿಲ ಸೋಮಿಲರು ತತ್ಕಥಾ ಲೇಖಕರಾಗಿದ್ದರು. ದಂಡಿಯು ಆ 'ವಿನಯ ವತೀಶೂದ್ರಕ ಕಥೆ'ಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ 'ಅವಂತೀ ಸುಂದರಿ ಕಥೆ'ಯನ್ನು ಬರೆದನು. ಕನ್ನಡದ ಮಹಾಕವಿಯಾದ ಒಂದನೇ ಗುಣವರ್ಮನು 'ವಿನಯವತೀ-ಶೂದ್ರಕ ಕಥೆ' ಯನ್ನು, 'ಅವಂತೀ ಸುಂದರೀ ಕಥೆ'ಯನ್ನು ಕಂಡಿರ ಬಹುದು. ಅದನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಕನ್ನಡ ರಾಜನ ಕಥೆಯನ್ನು ಬೆರಸಿ 'ಶೂದ್ರಕ ಕಾವ್ಯ ಬರೆದ[58] ನೆನ್ನಬಹುದು.

—ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ರಾಜನನ್ನು ಈ ಗುಣವರ್ಮ ನೋಡುವಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪರಾಧೀನಾವಸ್ಥೆಯ ಮುನ್ಸೂಚನೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿಮಾನಿ ಯಾಗಿದ್ದ ರಾಜನನ್ನು ಕಾವ್ಯದ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕೂಡಿಸಲು ಮಾಡಿದ ಈತನ ಪ್ರಯತ್ನ ಮುಂದೆ ಒಂದು

53 ಸಾಹಿತ್ಯ ಭಾರತೀ-ಎನ್. ಅನಂತರಂಗಾಚಾರ್-ಮೈ.ವಿ.ವಿ. ೧೯೭೮ ಪುಟ ೩೨೩

54 ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ನಾಟಕ-೪೫-೩, ೧೯೬೪, 'ಒಂದನೇ ಗುಣವರ್ಮನ ಕೃತಿಗಳು'-ಕೆ. ವೆಂಕಟರಾಮಾಚಾರ್ಯ ಪುಟ. ೪೮

55 ಅದೇ ಪುಟ ೪೯

56 ಪಂಪ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ ; ಪುಟ ೩೧೧

57 ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ನಾಟಕ-೪೫-೩, ೧೯೬೪. ಕೆ. ವೆಂಕಟರಾಮಾಚಾರ್ಯ ಪುಟ. ೫೧

58 ಅದೇ ; ಪುಟ. ೫೧

ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು. ಆದರೆ ಈತನ ಪಾರತಂತ್ರಿಕೆಗೆ ಅಸ್ವತಂತ್ರಿಕೆಗೆ ಇದ್ದ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿರುಕು ಮುಂದೆ ಕಂದಕವೇ ಆದದ್ದು ಸಾಹಿತ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಲಾತ್ಮಕತೆಗೆ ಧಕ್ಕೆ ತಂದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ. 'ಪರಾಧೀನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಯು ಪ್ರಕಾಂಡವಾಗದು' ಎಂಬ ಹಂತಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಂಡ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸ್ಥಿತಿ ಪಂಪನಿಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಈ ರಾಜಾಶ್ರಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಾಲಮಾನ ಪಂಪನಿಂದ ಗಟ್ಟಿಯಾಯಿತು. ಆದರೂ ಈತನ ಬಗ್ಗೆ 'ಪಂಪ ಪೂರ್ವದಲ್ಲೇ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದ ಪುಣ್ಯಕವಿ, ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಜೈನನಿರಬಹುದು. ಒಂದು ಲೌಕಿಕ-ಮತ್ತೊಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ-ಹೀಗೆ ಎರಡು ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ಹಾದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಕೀರ್ತಿ ಇವನಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ"[59] ಶಾತವಾನರ ಅನಂತರ ಕನ್ನಡ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕನ್ನಡ ರಾಜಮನೆತನವೆಂದರೆ, ಬನವಾಸಿಯ ಕದಂಬರು. ಇವರು "ತಮ್ಮ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಆರಂಭದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತವನ್ನೇ ರಾಜ್ಯಭಾಷೆಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡರು"[60] ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಈ ರಾಜರ ರಾಜಾಜ್ಞೆಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಶಾಸನಗಳೆನಿಸಿದ ತಾಳಗುಂದ ಶಾಸನ[61] ಮತ್ತು ಹಲ್ಮಿಡಿಶಾಸನ[62] ಇವುಗಳಿಂದ ತಾಳಗುಂದ ಶಾಸನವನ್ನು ಕಾವ್ಯಾಂಶ ಭೂಯಿಷ್ಠವಾಗಿ ರಚಿಸಿದ ಕವಿಕುಬ್ಜ[63] ಮತ್ತು ಹಲ್ಮಿಡಿ ಶಾಸನೋಕ್ತವಾಗಿರುವ "ಆಳುಪಗಣ ಪಶುಪತಿ"[64] ಎಂಬ ಹೆಸರು ಆ ಸಮ ಕಾಲೀನ ಬಲಿಷ್ಠ ಅರಸುಮನೆತನದ ಮೂಲ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ರಾಜಪಲಯದ ಶಾಸನ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೆರಗು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಕನ್ನಡ ಶಾಸನ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ತಾಳಗುಂದ ಶಾಸನದ ಕವಿಕುಬ್ಜ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ರಾಜಾಶ್ರಿತ ಶಾಸನಕವಿ ಎಂಬ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗುತ್ತಾನೆ. "ತಾಳಗುಂದ ಮತ್ತು ಹಲ್ಮಿಡಿ ಶಾಸನಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಕದಂಬರು ಕ್ರಮೇಣ ದೇವ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ದೇಶ ಭಾಷೆಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಮಾನ್ಯತೆ ನೀಡಿದರೆಂದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ"[65]

ತಲಕಾಡಿನ ಗಂಗರಿಗೆ ಸಮಕಾಲೀನರಾಗಿದ್ದ, ಕನ್ನಡನಾಡನ್ನು ಆಳುತ್ತಾ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದ್ದ ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಈ ದೇವ-ದೇಶ ಭಾಷೆಗಳ ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ಶಾಸನಗಳ ರಚನೆಯಾದವು. ವೈದಿಕ ಧರ್ಮಿಗಳಾದ ಇವರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರತಿರಬಹುದು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸನ ಕವಿ ರವಿಕೀರ್ತಿಯು ಪುಲಿಕೇಶಿಯ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.[66] ಒಟ್ಟನಲ್ಲಿ "ಈ ಚಾಲುಕ್ಯ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥ ಸೃಷ್ಟಿ ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು"[67] ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಇದೇ ಚಾಲುಕ್ಯವೃಕ್ಷ ಕವಲೊಡೆದು, ಪ್ರತ್ಯೇಕವೂ ಆಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರೊಂದಿಗೆ ಅಧೀನ ಸಂಸಾರ ನಡೆಸಿ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ರಾಜಕೀಯ ಪೈಪೋಟಿ ನಡೆಸಿತು. ಅಂಥ ಒಂದು ಚಾಲುಕ್ಯ ಸಾಮಂತತ್ವ ಪಡೆದಿದ್ದ ಅರಿಕೇಸರಿಯ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲೇ ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖನದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಗಡಿಗಲ್ಲಾಗಿ ನಿಂತಿರುವ ಪಂಪ ನಿಂತಿದ್ದ.

---

59 ಕೆಳದಿ ಅರಸರು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಾ.ಶಿ. ಮರುಳಯ್ಯ-ಮೂಲಪ್ರತಿ-ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ.

60 ಕೆಳದಿ ಅರಸರು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ–ಸಾ.ಶಿ. ಮರುಳಯ್ಯ-ಮೂಲಪ್ರತಿ-ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ

61 Ec VIII SK. 76

62 'ಕನ್ನಡ ಶಾಸನ ಸಂಪದ' – ಡಾ|| ಎಂ.ಎಂ. ಕೆ. ಡಾ|| ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ, ಧಾರವಾಡ, ೧೯೬೮, ಪುಟ. ೧

63 ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಮೀಕ್ಷೆ—ಡಾ|| ಎಚ್. ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ, ಪುಟ, ೮೩

64 ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ-೭, ಮೈಸೂರು, ೧೯೭೧, ಪುಟ, ೧೭೩

65 ಕೆಳದಿ ಅರಸರು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಾ.ಶಿ. ಮರುಳಯ್ಯ-ಮೂಲಪ್ರತಿ-ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ

66 ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಮೀಕ್ಷೆ—ಡಾ|| ಎಚ್. ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ, ಪುಟ. ೯೮

67 ಕೆಳದಿ ಅರಸರು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಾ.ಶಿ. ಮರುಳಯ್ಯ-ಮೂಲ ಪ್ರತಿ-ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು : ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನಾಳಿದ ಮತ್ತೊಂದು ದೊಡ್ಡ ರಾಜಕುಲ. ಇವರ ಮೂಲ ಪುರುಷ ದಂತಿದುರ್ಗ. "ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ಏಳನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಎಲಿಚಪುರವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ ನನ್ನಿರಾಜನ ವಂಶದವನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು."[68] ಏಳನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ಸ್ವತಂತ್ರ ಅರಮನೆ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಗಮನೀಯವಾದ ನೋಟ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದದ್ದು ಸುಮಾರು ಅರವತ್ತು ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸುದೀರ್ಘವೂ ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತವೂ ಆದ ಆಳ್ವಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ ನೃಪತುಂಗನಿಂದಲೇ, ಮಾತೃಭೂಮಿಗಾಗಿ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾತೃಭಾಷೆಗಾಗಿ ಲೇಖನಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದ ಈ ನೃಪತುಂಗ ತಾನೇ ಸ್ವತಃ 'ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ ರತ್ನ ಮಾಲೆ'ಯನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ನೆಂಬುದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಪರವಾಗಿದೆ. ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರು ಇದಕ್ಕೆ ಪೋಷಣೆ ನೀಡುವ ಪದ್ಯವೊಂದನ್ನು ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ.

'ವಿವೇಕಾತ್ಯಕ್ತ ರಾಜ್ಯೇನ ರಾಜ್ಞೇಯಂ
ರತ್ನಮಾಲಿಕಾ ।
ರಚಿತಾಮೋಘವರ್ಷೇಣ ಸುಧಿಯಾ
ಸದಲಂಕೃತಿಃ॥[69]"

ಈತನ ಗುರುಗಳು 'ಪೂರ್ವ ಪುರಾಣ' 'ಪಾರ್ಶ್ವಾಭ್ಯುದಯ'ವೆಂಬ ಶಾಂತರಸ ಪ್ರಧಾನಕಾವ್ಯ[70] ಬರೆದ ಜಿನಸೇನಾಚಾರ್ಯರು. "ಈತನ ಶಿಷ್ಯ ಗುಣಭದ್ರಾಚಾರ್ಯ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೯೮), ತನ್ನ 'ಉತ್ತರ ಪುರಾಣ'ದಲ್ಲಿ ನೃಪತುಂಗನು ಜಿನಸೇನಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿದ್ದನೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ."[71] ನೃಪತುಂಗನ ಆಸ್ಥಾನವು ಕವಿಗಳಿಂದ, ಪಂಡಿತರಿಂದ, ತುಂಬಿತ್ತು.

ಶ್ರುತದೊಳ್ ಭಾವಿಸಿ ನೋಟ್ಪೊಡೆ
ಸತತಂ ಕವಿವೃಷಭರಾ ಪ್ರಯೋಗಂ
ಗಳೊಳಂ ।
ಕೃತ ಪರಿಚಯ ಬಲನಪ್ಪ
ನತಿಶಯ ಧವಳನ ಸಭಾಸದರ್
ಮನ್ನಿಸುವರ್॥
ವ್ಯಾಕರಣ ಕಾವ್ಯನಾಟಕ ।
ಲೋಕಕಳಾ ಸಮಯಮಾದಳಂ
ಕೃತಿಗಳೊಳಂ ।
ವ್ಯಾಕುಳನಲ್ಲದನೇಕೆ ವಿ ।
ವೇಕ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯ ನಗರಮಂ ಪುಗು
ತರ್ಪಂ. (೧-೫,೬)

ಮುಂದೆ ಬಂದ ಮಹಾತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯ ಕೃತಿ ನೃಪತುಂಗನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀ ವಿಜಯನಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ 'ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗ.'[72] ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಥಮ ಲಭ್ಯಕೃತಿ ಎಂಬ ಹೆಮ್ಮೆ ಪಡೆದು ಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಕೃತಿ ಸಾಕಷ್ಟು ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪಡೆದು ಹಲವು 'ಮೊದಲು'ಗಳ ಕೃತಿ ಎನಿಸಿದೆ. ಅಂದರೆ, ಕನ್ನಡದ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥ[73] ಎಂಬುದೂ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಲೆತ್ನಿಸಿದ ಪುಸ್ತಕ[74] ವೆಂಬುದೂ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಥಮ ಲಭ್ಯಕೃತಿ ಎಂಬುದೂ, ಇವುಗಳ ಜತೆಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗಿರುವ ಈ ವರೆಗಿನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ರಾಜಾಶ್ರಯದ ಕೃತಿ ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯೂ ಆಗಿದೆ. 'ಜನಪದ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು, ಅಂದಿನ ಪರಿಸರ, ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತುಂಬುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ ಈ ರಾಜವಲಯದ ಕೃತಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿಜಕ್ಕೂ ಋಣಿಯಾಗಿದೆ, ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಹಲವು ಹತ್ತು ಕೋನಗಳಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣವೆನಿಸಿದ ಈ ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ

68 ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಮೀಕ್ಷೆ—ಡಾ॥ ಎಚ್. ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ-ಪುಟ ೧೯೯
69 ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿಚರಿತೆ ೧. ೧೯೭೨. ಪುಟ-೧೯
70 ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಾಂತರಸ-ಸಂ.ಎಂ.ವಿ.ಸೀ-೧೯೭೯, ಪುಟ. ೧೪
71 ಜೈನ ವಾಙ್ಮಯ ಪರಿಶೋಧನೆ—ಬಿ.ಬಿ. ಮಹೀಶವಾಡಿ, ಧಾರವಾಡ, ೧೯೭೭, ಪುಟ. ೬೯
72 ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗ ಪರಿಸರದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ-೧೯೭೩. ಎಂ.ಎ. ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಪುಟ. ೩೨
73 ಶ್ರೀಯವರ 'ಸಂಭಾವನೆ'—ಡಿ ವಿ. ಶೇಷಗಿರಿರಾವ್-ಪುಟ ೨೯೫
74 ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಒಂದು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ-ಸ. ವೀರಣ್ಣ ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೮೬, ಪುಟ. ೧

ಬಿ.ಎಂ. ಶ್ರೀ ಯವರು "ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗದ ವಿಷಯ ಸಂಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯಗುಣವನ್ನು ಕುರಿತ 'Kariraja marga is not a Wondrful master piece in either matter or Style'[75] ಎಂದು ಕೃತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಹೊರತು ಕೃತಿಬೆಳೆದ ಜಾಗ, ಬಗೆ, ಕಾಲಗಳನ್ನು ನೋಡಲಿಲ್ಲ. "ಆದರೆ ಕನ್ನಡದ ಕಾಲು ಆದೇ ಆಗ ಗಟ್ಟಿಗೊಂಡ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪ್ರಭಾವ ದಟ್ಟವಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, 'ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಅಂತಸಃತ್ವವನ್ನು ಮರೆಯದೆ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಆದರ್ಶಗಳ ಅಗತ್ಯಗಳನ್ನು ತೃಣೀಕರಿಸದೆ ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗ ತನ್ನ ಇತಿ-ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಪಡೆದ ಸಿದ್ಧಿ, ವಿಷಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಯಶಸ್ವಿಯೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು"[76] ಎಂಬ ಮಾತು ಸತ್ಯವಾದುದು. ಅದು ಹುಟ್ಟಿದ ಜಾಗ, ಕಾಲ ಮತ್ತು ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸ ನೋಡಿದರೆ ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಾರ್ಥಕ್ಯ ಮನೋಭಾವನೆ ಬಾರದೇ ಇರದು.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿಜಯನ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗೋಕ್ತ ಗದ್ಯಪದ್ಯಗಳ (ಹಿಂದಿನ-ಅಂದಿನ) ಕವಿಗಳು ರಾಜವಲಯದಲ್ಲೂ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. "ಸಾಕಷ್ಟು ಕವಿಗಳು ಕತ್ತಲಲ್ಲೇ ನಿಂತು ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವರ ಉತ್ತಮ ಕೃತಿಗಳು ಪರಿಚಯವಾಗುತ್ತವೆ." ಅದರೆ "ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕವಿಗಳೆಲ್ಲರಿಗೂ ರಾಜಾಶ್ರಯ ದೊರೆತಿತ್ತು ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಕೇವಲ ಧಾರ್ಷ್ಟ್ಯದ ಮಾತಾಗುತ್ತದೆ"[77] ಜತೆಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ, ಅರಮನೆ ಹಂಗಿಲ್ಲದೆ ಹೊರಗೆ ನಿಂತು ಕಾವ್ಯ ರಚನಾಕಾರ್ಯ ಕೈಗೊಂಡಿರಲು ಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಊಹೆ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ, ಅಧ್ಯಯನ, ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಗಳ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿರಬೇಕು.

ಮುಂದೆ ಪಂಪನ ಅರಿಕೇಸರಿಯ ಸಮಕಾಲೀನನಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮೂರನೇ ಕೃಷ್ಣನ ಮಂತ್ರಿ ಭರತ "ಅಪಭ್ರಂಶ ಭಾಷೆಯ ಮಹಾಕವಿ ಪುಷ್ಪದಂತ ಮಹಾಪುರಾಣವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಮಾನ್ಯಖೇಟದಲ್ಲಿ ಇತರ ಕೃತಿಗಳಾದ 'ಜಸ ಹರಿಚರಿಉ' ಮತ್ತು 'ಣಾಯ ಕುಮಾರ ಚರಿಉ'ಗಳನ್ನು ಭರತ ಪುತ್ರ 'ಣಣ್ಣ' ರಾಜನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ"[78] ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಕಾಲದ ಸ್ಪಷ್ಟತೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖ ವಿಷಯ ಉಲ್ಲಂಘನೆಯೆನಿಸಬಹುದು. ಆದರೂ ಪಂಪನಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡೇ ಇರುವ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಮಯೋಚಿತವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಇದರ ಜತೆಗೆ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗೋಕ್ತ ಕವಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನೋಡುವುದಾದರೆ. ಮೊದಲು 'ವಿಮಲೋದಯ' "ವಿಮಲ-ಉದಯ", ಆಧಾರಗಳೇ ಇಲ್ಲದ ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ 'ವಿಮಲೋದಯ' ಎಂದು ಕೂಡಿಸಿ ಹೇಳುವುದು ಎಷ್ಟು ಸತ್ಯವೋ, 'ವಿಮಲ' 'ಉದಯ' ಎಂದು ಬಿಡಿಸಿ ಓದುವುದೂ ಅಷ್ಟೇ ಸತ್ಯ[79] ಎಂಬ ಮಾತು ಸತ್ಯವಾದುದೇ. ಈ ಮುನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಬದ್ದೆಗ ಅಮೋಘ ಬರೆದಿರಬಹುದಾದ 'ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ ರತ್ನ ಮಾಲೆ'ಯನ್ನೂ ಈತನಿಗೆ ಅಂಟಿಸಿನೋಡಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ ಮಾಲೆಯ ಕರ್ತೃ ವಿಮಲನಾಗಿದ್ದರೂ ಕ.ರಾ. ಮಾರ್ಗೋಕ್ತ ವಿಮಲೋದಯ ಈತನೇ ಎನ್ನಲು ಆಧಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಲಬುರ್ಗಿಯವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ.[80]

ನಾಗಾರ್ಜುನ : ಈತನ ಇರುವಿಕೆ ದೇಶ-ವಿದೇಶಗಳ ತುಂಬ ಓಡಾಡಿದೆ. "ಈತನ ಹೆಸರಿನ ಮೇಲಿರುವ 'ಕರ್ಣಾಟಕ ಮಣಿದರ್ಪಣ'ದಿಂದಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಕೃತಿ

---

75 ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗ ಪರಿಸರದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ – ಡಾ|| ಎಂ.ಎಂ. ಕರಿಬುರ್ಗಿ ೧೯೭೩, ಪು. ೧೫

76 ಅದೇ, ಪುಟ. ೧೫

77 ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರು'—ಡಿ.ಟಿ. ರಂಗಸ್ವಾಮಿ-ಮೈಸೂರು-೧೯೫೫ ಪುಟ. ೬

78 ನಯಸೇನ ಮತ್ತು ಅವನ ಕೃತಿಗಳು – ಡಾ|| ಬಿ.ವಿ. ಮಲ್ಲಾಪುರ-೧೯೭೪, ಧಾರವಾಡ-ಪು ೩,೪,

79 ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗ ಪರಿಸರದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ – ಡಾ|| ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ, ೧೯೭೩, ಪುಟ. ೭೩

80 ಅದೇ, ಪುಟ-೭೪-೭೫ ನೋಡಿ

ಯೊಂದರ ಕರ್ತೃ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ." ಎಂದು ಡಾ|| ಎಚ್.ಡಿ. ವೆಲಂಕರ್ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇದ ನಿರಾಧಾರ.[81] ಜಯ ಬಂಧು ನಂದನ ಎಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿರುವ ಚಾವುಂಡರಾಯನನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಜಯಬಂಧುವು ಚಾವುಂಡರಾಯನ ತಂದೆಯಿರಬೇಕೆಂದು ನಮಗೆ ನೆನಪಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ.-ಹೀಗೆ ಈ ಕ.ರಾ.ಮಾ. ದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕವಿಗಳು ರಾಜವರ್ಗ ದವರೂ ರಾಜಾಶ್ರಿತರೂ ಆಗಿರಬಹುದು, ಆಗಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಇದು ಸಂಶೋಧನೆಯ ಆಹಾರವಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಆ ಕಾಲದ ಪ್ರಮುಖ ಕವಿಗಳು, ಶಾಸನ ಕವಿಗಳು ಪ್ರಾರಂಭದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆ ಸಾಧನೆಯೇ.

ಅಸಗನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯ, 'ಕರ್ಣಾಟಕ ಕುಮಾರ ಸಂಭವಂ' ಎಂಬ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವ ಅಸಗನ ಕಾಲ ಪಂಪಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಂಪನ ನಂತರದವರೆಗೂ ಓಡಾಡುತ್ತದೆ. 'ವರ್ಧಮಾನ ಪುರಾಣ'ದ ಈತನ ಕರ್ತೃತ್ವದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಸಗ ನೆಂದೂ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.—ಇದರ ಜತೆಗೆ ಪಂಪನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಕೊಂಡು ಊಹಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಕೊಟ್ಟ ಕವಿಗಳು ಅಸ್ಪಷ್ಟ ವಾಗಿ ತಮ್ಮನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ.

ಪಂಪಪೂರ್ವದ ಈ ಕಾಲವು ಕಾಲಗರ್ಭದಲ್ಲೇ ಉಳಿದಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕತ್ತಲಿನ ವಾತಾವರಣದಿಂದಲೇ ಕೂಡಿದೆ. ಆ ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೆ ಬಂದ ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗವೆಂಬ ಚಂದ್ರ ತನ್ನ ಬೆಳದಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಕಾಣಿಸಿದ. 'ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ' ಯೆಂಬ ಬೆಳ್ಳಿ ನಕ್ಷತ್ರವೊಂದು ಉದಯಿಸಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಳಗಿನ ಮುನ್ಸೂಚನೆ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಪಂಪನೆಂಬ ಸೂರ್ಯ ಉದಯಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಆ ಸಂಪೂರ್ಣ ದಿನವನ್ನು ಬೆಳಕಿನಿಂದ ತೊಳೆದ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜರುಗಳಿಗೆ ರಾಜಕೀಯ-ಸಾಮಾಜಿಕ; ಕವಿಗಳಿಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ-ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ನೋಟಗಳು ಪ್ರಬಲವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಇವು ವಿಲೋಮವಾಗದೇ ಅನುಲೋಮವಾಗಿ ಸಮಾನಾಂತರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಅನುಸ್ಯೂತವಾಗಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡವು. "ಮಾನವನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಬಹುಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಪಾತ್ರವನು ವಹಿಸಿದ ಮನೋರಂಗದ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ವೆಂದರೆ, ಅದು ಧರ್ಮ"[82] ಪ್ರಜ್ಞಾಶೀಲ ಮಾನವನ ಎಲ್ಲ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯಗಳೂ-ಅದರಲ್ಲೂ ಕಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳು-ಮೂಲತಃ ಉಗಮ ವಾದದ್ದು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಭೂಮಿಕೆಯಿಂದಲೇ-ಎಂಬುದು ಅತ್ಯಂತ ಸಮಯೋಚಿತ ಮಾತು. ಇದರ ಜತೆಗೆ "ಒಂದು ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಜೀವನ ವಿಮುಖತೆ ಹಾಗೂ ವೈರಾಗ್ಯ ಪರತೆಗಳು ಧರ್ಮನಿಷ್ಠ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆಯ್ಕೆಗಳಾದರೆ, ಜೀವನ ಸಂಮುಖತೆಯು 'ಪ್ರಭುನಿಷ್ಠ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಧಾನ ನೆಲೆಯಾಯಿತು."[83] ರಾಜನ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ದೇಶದ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಭಿನ್ನತ್ವವಿದ್ದರೂ ಧರ್ಮದ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ ಯನ್ನು ಅರಿತ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಂವೇದಿಗಳಂತೆ ವರ್ತಿಸಿ ಅಭಿನ್ನ ಸೂತ್ರ ಬಳಸಿಕೊಂಡದ್ದು ನಮ್ಮ ರಾಜರ ಹೃದಯ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಜಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ವಿವಿಧ ಧರ್ಮಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದವು. ಇದು ಕನ್ನಡ ರಾಜರ ಧರ್ಮ ಸಮನ್ವಯ ಬದುಕಿಗೆ ಜೀವಂತ ಸಾಕ್ಷಿ-ಪಂಪ ಪೂರ್ವ ಯುಗದ ಈ ಕತ್ತಲ ಲೋಕದಲ್ಲೇ ಧರ್ಮ ಅಂದಿನ ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳೊಡನೆ ಸಮನ್ವಯ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡದ್ದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.— ಮುಂದೆ ಈ ರಾಜಾಶ್ರಯದ ಧರ್ಮಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಬಣ್ಣ ಹಚ್ಚಿದವನು ಪಂಪ. ಅದನ್ನು ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂಬಂತೆ ಬಳಿದ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಬಲವಾದ, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ, ಆಳವಾದ ನೋಟ ಬೀರುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ಈ ಪಂಪ ಅದನ್ನು ಸೃಜಿಸಿದ, ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ, ಬೆಳೆದ, ಬೆಳೆಸಿದ— ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಆತ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರವರ್ತಕ. ○

---

81 ಅದೇ, ಪುಟ-೭೫-೭೬ ನೋಡಿ

82 ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ-೨. ಮೈ.ವಿ.ವಿ., ೧೯೭೫, ಪುಟ. ೩೪

83 ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ನಿಲುವುಗಳು-ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ—ಡಾ|| ಎಚ್.ಎಸ್. ರಾಘವೇಂದ್ರ ರಾವ್, ೧೯೯೦ ಪುಟ. ೧೧